

ANTRA KNYGA

Elena Ferrante

Neapolietiška saga

Naujoji pavardė

Dvi draugės. Du likimai.
Ir aistromis verdantis
Neapolis.

Alma littera

JAUNYSTĒ

1.

1966 metų pavasarį Lila baisiausiai susijaudinusi įdavė man metalinę dėžutę su aštuoniais sąsiuviniais. Pasakė nebegalinti laikyti jų namie, bijanti, kad vyras perskaitys. Išsinešiau dėžutę nieko nekommentavusi, viso labo mažumėlę pasišaičiusi, kad taip tankiai apvyniota virvele. Tuo laiku mūsų santykiai buvo itin prasti, bet, regis, taip atrodė tik man. Tais retais kartais, kai susitikdavome, ji visiškai nebūdavo sutrikusi, elgėsi šiltai, niekada neleptelėdavo priešiško žodelio.

Kai liepė prisiekti, kad nieku gyvu neatidarysiu dėžutės, prisiekiau. Bet vos atsidūrusi traukinyje atraišiojau virvelę, ištraukiau sąsiuvinius ir puoliau skaityti. Tai nebuvo dienoraščiai, nors juose ir figūravo smulkiai aprašyti jos gyvenimo faktai nuo pat pradinės mokyklos pabaigos. Tai veikiau buvo liudijimas apie atkaklų rašymo lavinimą. Ten buvo gausu aprašymų: medžio šaka, kūdros, akmuo, baltomis gyslelėmis išvagotas lapas, puodai namuose, įvairios kavavirės dalys, gorė, anglis ir žarijos, labai detalus kiemo žemėlapis, didžioji gatvė, aprūdijusio plieno griaučiai už kūdrių, parkas ir bažnyčia, augalijos prie geležinkelio formos, nauji namai, tėvų butas, tėvo ir brolio įrankiai, kuriuos jie naudojo batams taisyti, jų judesiai dirbant, o ypač spalvos, kiekvieno daikto spalva skirtingu dienos metu. Vis dėlto tuose puslapiuose radau ne tik aprašymus. Buvo ir paskirų žodžių, tarmiškų ir

itališkų, kartais apibrėžtų apskritimu, be jokių komentarų. Dar lotynų ir graikų kalbos vertimo pratimų. Ir ilgų angliškų pas-traipų apie kvartalo krautuves, prekes, vaisių prikrautą vežimai-tį, kuriuo Encas Skanas, laikydamas asilą už kamanų, kasdien važinėdavo iš vienos gatvės į kitą. Ir apščiai apmąstymų apie perskaitytas knygas, parapijos salėje matytus filmus. Ir daugybė idėjų, kurias ji gynė diskutuodama su Paskvaliu ar mudviem ple-pant. Žinoma, visa tai buvo surašyta pabirai, bet viskas, ką Lila įkalindavo sąsiuvinio eilutėse, tapdavo reikšminga: netgi tuose puslapiuose, kuriuos ji užpildė būdama vienuolikos ar dvylikos, neradau nė vienos vaikiškai skambančios eilutės.

Dauguma jos sakinių buvo itin tikslūs, skyryba labai taisy-klinga, rašysena grakšti, kaip buvo įkalusi mokytoja Olivjero. Tačiau tarpais Lila, lyg į jos venas būtų plūstelėję narkotikų, rodos, nebeišlaikydavo savo susikurtos tvarkos. Tuomet rašy-mas tapdavo neramus, sakinių ritmas pernelyg dirglus, skyrybos ženklų visai nelikdavo. Dažniausiai netrukus raiška vėl tapdavo lygi ir aiški. Bet pasitaikydavo, kad ji nei iš šio, nei iš to nutrauk-davo sakinį ir likusią puslapio dalį prikraigliodavo raizgių me-džių, kuprotų rūkstančių kalnų, rūščių veidų piešinėlių. Mane pakerėjo tiek jos tvarka, tiek netvarka ir kuo ilgiau skaičiau, tuo smarkiau apgauta jaučiausi. Kiek ji praktikavosi, iki išsiųsdama man laišką į Iskiją prieš kelerius metus: štai dėl ko jis buvo taip puikiai parašytas. Sudėjau viską į dėžutę, pasižadėdama daugiau nesmalsauti.

Bet veikia neiškenčiau, tie sąsiuviniai viliojo tokiu pat ža-vesiu, kokį Lila nuo pat mažumės skleidė aplink save. Ji negai-lestingai tiksliai aprašė visą kvartalą, šeimos narius, Solaras, Stefaną, kiekvieną žmogų ar daiktą. O ką jau kalbėti apie tai, kaip laisvai apibūdino mane, mano žodžius, mintis, mylimus žmones, pačią mano išvaizdą. Užfiksavo jai svarbias akimirkas dėl nieko nesijaudindama. Štai akivaizdus malonumas, užplūdęs

ją, kai dešimties metų parašė tą apsakymėlį, „Žydroji fejė“. Štai ne mažiau akivaizdus sielvartas, kai mūsų mokytoja Olivjero nesiteikė nė žodeliu pakomentuoti jos kūrinio ir netgi visiškai jį ignoravo. Štai kančia ir įsiūtis, kad aš jos nepaisydama pradėjau lankyti vidurinę mokyklą ir visai ją pamiršau. Štai įkarštis, su kuriuo išmoko batsiuvės amato, ir atpildo troškimas, paakinęs ją sukurti naujo dizaino batus, ir džiaugsmas siuvant pirmąją porą su broliu Rinu. Štai skausmas jos tėvui Fernandui išrėžus, kad batai prastai pagaminti. Tuose puslapiuose buvo visko, o daugiausia – neapykantos broliams Solaroms, nuožmaus ryžto, su kuriuo atstūmė vyresniojo Marčelo meilę, taip pat akimirka, kai apsisprendė susižadėti su romiuoju dešrininku Stefanu Karačiu, iš meilės panorusiu įsigyti jos pirmąją pagamintą batų porą ir prisiekusiu amžinai tuos batus saugoti. Ak, tasai gražus metas, kai ji penkiolikos pasijuto esanti turtinga elegantiška damutė, įsikibusi į parankę sužadėtiniui, kuris vien iš meilės jai dosniai investavo į jos tėvo ir brolio batų siuvyklą – Čerulų avalynės gamyklą. Kokia ji buvo patenkinta: pagaminti kone visi jos kurti batai, butas naujame kvartale, santuoka šešiolikos metų. O kokia prašmatni vėliau buvo vestuvių puota, kokia ji jautėsi laiminga. Paskui Marčelas Solara su broliu Mikele išdygo pačiame šventės įkarštyje, avėdamas kaip tik tuos batus, kuriuos jos vyras sakėsi taip branginsiąs. Jos vyras. Už kokio žmogaus ji ištekJėjo? Ar dabar, kai jau viskas padaryta, jis nusiplėš netikrą veidą ir parodys kraupų tikrąjį? Klausimai ir faktai be jokių pagražinimų apie mūsų vargystę. Įnikau į tuos puslapius ilgam – dienoms, mėnesiams. Išnagrinėjau juos, galop mintinai išmokau man patikusias, mane uždegusias, pakerėjusias, pažeminusias ištraukas. Už jų natūralumo, be abejo, slypėjo kažkokia gudrybė, tik neįstengiau perkąsti kokia.

Galiausiai vieną lapkričio vakarą baisiai sudirgusi išėjau iš namų nešina dėžute. Jausmas, kad Lila dar dabar, kai jau esu

didžiai gerbiama, susikūrusi gyvenimą už Neapolio ribų, slepia mane iš vidaus ir iš išorės, tapo nepakeliamas. Sustojau ant Solferino tilto ir išžiūrėjau į ledinės miglos prigesintas šviesas. Padėjau dėžutę ant turėklo ir lėtai, po truputį stūmiau, kol pūkstelėjo į vandenį, tarytum ten būtų nukritusi pati Lila su savo mintimis, žodžiais, piktumu, kuriuo už kiekvieną smūgį atsilygindavo smūgiu, pomėgiu savintis mane, kaip ir kiekvieną žmogų ar daiktą, ar įvykį, ar žinias, kurie tik pasitaikydavo jos kely: knygas ir batus, švelnumą ir smurtą, santuoką ir pirmą vestuvių naktį, grįžimą į kvartalą prisiėmus naująjį ponios Rafaelos Karači vaidmenį.

2.

Negalėjau patikėti, kad Stefanas, toks malonus, toks įsimylėjęs, padovanojo Marčelui Solarai dar mažos Lilos pėdsaką, jos triūso įspaudą batuose, kuriuos pati sukūrė.

Pamiršau Alfonsą ir Marizą, žibančiomis akimis besišnekučiuojančius prie stalo. Nebepaisiau girto savo mamos kvatojimo. Nublanko muzika, dainininko balsas, šokančios poros, į terasą išėjęs Antonijus, kuris apimtas pavydo stypsojo už stiklo ir žvelgė į rausvai violetinį miestą, į jūrą. Išblėso net Nino it arkangelo, be jokio perspėjimo ką tik palikusio menę, vaizdas. Dabar mačiau tik Lilą, kuri susijaudinusi kažką kalbėjo Stefanui į ausį, ji baisiai išbalusi, su vestuvine suknele, jis be šypsenos, su balkšva sutrikimo dėme išraudusiame veide, išplitusia nuo kaktos apie akis it karnavalinė kaukė. Kas dedasi, kas dabar bus? Mano draugė įsikibusi abiem rankomis tempė vyrą už parankės. Traukė stipriai, pažinodama ją jaučiau, kad jei būtų įstengusi, būtų nutraukusi tą ranką nuo kūno, iškėlusi ją aukštai virš gal-

vos ir perėjusi menę, ant šleifo varvant kraujui, tada ja lyg kuoka ar asilo žandikauliu¹ būtų taikliu smūgiu išmalusi Marčelui snukį. O taip, tikrai būtų šitaip padariusi, vien apie tai pagalvojus mano širdis pagavo daužytis kaip pašėlusi, gerklė išdžiūvo. Paskui abiem vyrams būtų iškabinusi akis, nuplėšusi mėsą nuo veido, apkandžiojusi. Taip taip, jaučiau norinti, kad taip nutiktų. Galas meilei ir šiai nepakenčiamai puotai, jokių glamonių Amalfio lovoje. Kaipmat sudaužyti visus kvartalo daiktus ir žmones, surengti skerdynes, pabėgti, tik man ir Lilai, išvažiuoti gyventi toli, linksmai švaistant gyvenimą kartu pakopa po pakopos degraduoti, vienoms, nepažįstamuose miestuose. Tai man atrodė tinkama šios dienos pabaiga. Jei niekas negali mūsų išgelbėti, nei pinigai, nei vyro kūnas, net ir ne mokslai, tai jau geriau nieko nelaukus viską sunaikinti. Man krūtinėje sukilo jos pyktis, sava ir drauge ne sava jėga žadino paklydimą malonumą. Troškau, kad toji jėga išplistų. Bet sykiu suvokiau, kad ji mane baugina. Tik vėliau įsisąmoninau mokanti būti ramiai nelaiminga vien todėl, kad nesugebu agresyviai sureaguoti, to bijanti, mieliau nieko nesiimanti ir puoselėjanti pagiežą. O Lila ne. Iš savo vietos pakilo taip ryžtingai, kad net sudrebėjo stalas ir įrankiai nešvariose lėkštėse, nuvirto viena taurė. Kol Stefanus mechaniškai šoko stabdyti vyno liežuviu, šliaužiančio ponios Solaros suknelės link, ji sparčiu žingsniu išėjo pro atsargines duris, tampydama suknelę kaskart šiai kur nors užkliuvus.

Panorau bėgti jai iš paskos, suspausti ranką, sušnibždėti bėgam, bėgam iš čia. Bet nepajudėjau. Užtai sukruto Stefanus – mažumėlę padvejojęs nusekė ją pro šokančias poras.

Apsidairiau. Visi pastebėjo, kad kažkas suerzino nuotaką. Bet Marčelas ir toliau draugiškai plepėjo su Rinu, lyg tai, kad avi tuos

¹ Aliuzija į biblinį pasakojimą apie stipruolį Samsoną, kuris pasičiupęs asilo žandikaulį užmušė tūkstantį vyrų. (Čia ir toliau – vert. past.)

batus, būtų normalu. Metalų prekiautojas skaldė vis gašlesnius tostus. Tie, kurie jautėsi atsidūrę ant žemiausio stalų ir kviestinių svečių hierarchijos laiptelio, vargiai slėpė nepasitenkinimą. Apskritai niekas, išskyrus mane, rodos, nesuvokė, kad ką tik atšvęsta santuoka – ko gero, truksianti iki sutuoktinių mirties ir atnešianti daug vaikų, dar daugiau vaikaičių, džiaugsmo ir skausmo, virsianti sidabrinėmis, auksinėmis vestuvėmis, – Lilai jau baigta, kad ir ko jos vyras imtųsi atleidimui išpešti.

3.

Tolesni įvykiai tąkart mane nuvylė. Aš kiurksojau šalia Alfonso ir Marizos, nekreipdama dėmesio į jų tauškalus. Laukiau maišto ženklų, bet nieko nenutiko. Kaip visada buvo sunku perprasti, kas dedasi Lilos galvoj: negirdėjau jos šaukiant ar grasinant. Stefaną pasirodė po pusvalandžio labai draugiškai nusiteikęs. Buvo persirengęs, balkšva dėmė ant kaktos ir apie akis buvo dingusi. Pasisukinėjo tarp giminių ir draugų, laukdamas žmonos, kai šioji grįžo į menę, vilkėdama jau nebe nuotakos suknele, o kelioniniais drabužiais, pasteliniu melsvu kostiumėliu labai šviesiomis sagomis ir mėlyna skrybėlaite, jis iškart prie jos priėjo. Lila apdailijo vaikus dražė, sidabrinio šaukšteliu semdama jų iš krikštolinio indo, paskui perėjo tarp staliukų, apdovanodama dražė dėžutėmis pirmiausia savo, paskui Stefano giminaičius. Praleido visą Solarų šeimą ir net savo brolių Riną, kuris dirgliai šypsodamasis paklausė: ar manęs nebemyli? Ji neatsakė, įteikė vieną dėžutę Pinučiai. Jos žvilgsnis kažkur klaidžiojo, skruostikauliai buvo dar labiau išsišovę. Atėjus mano eilei, išsiblaškiusi, net sąmokslininkiškai nešyptelėjusi, padavė keraminę pintinėlės formos dėžutę su saldainiais, įvyniotą į baltą tiulį.

Tuo tarpu Solaros susinervino dėl tokio šiurkštumo, bet Stefanas taikingu veidu ištaisė padėtį, po vieną juos apkabinęs ir sumurmėjęs:

– Nepykite, ji pavargusi.

Pabučiavo į skruostus ir Riną, svainis nepatenkintas susiraukė, nugirdau ją teškiant:

– Tai ne nuovargis, Stefai, ji jau gimė pagedusi, ir man tavęs gaila.

Stefanas rimtai atsakė:

– Kas pagedę, pataisoma.

Paskui mačiau ją išlekiantį paskui žmoną, jau priėjusią duris, orkestrui skleidžiant girtas melodijas, daugumai svečių buriuojantis atsisveikinti.

Taigi jokių daužymųsi, mudvi kartu nepabėgsim į pasaulio gatves. Įsivaizdavau jaunuosius, gražius, elegantiškus, lipančius į automobilį nuleidžiamu stogu. Netrukus jie pasieks Amalfio krantą, prabangų viešbutį, ir visi mirtini įžeidimai viso labo išvirs į lengvai praeinantį pasiraukymą. Ji neapsigalvos. Lila galutinai nuo manęs atitrūko, ir man staiga pasirodė, kad tarp mūsų atsivėrė daug didesnė praraja, nei tikėjausi. Ji *ne tik* ištekėjo, ne tik kiekvieną naktį miegos su vyru tam, kad atliktų santuokinę pareigą. Aš kai ko iki šiol nesupratau, tai akivaizdžiai išryškėjo tik šią akimirką. Lila, susitaikiusi su faktu, kad jos vyras su Marčelu, pasinaudoję jos dar paauglės triūsu, sudarė kažin kokį verslo sandorį, patvirtino, kad brangina vyrą labiau už bet kokį kitą žmogų ar daiktą. Jeigu *jau* pasidavė, jeigu *jau* nurijo tą akibrokštą, ko gero, jos ryšys su Stefanu ištis stiprus. Ji myli jį, myli kaip tos merginos iš fotoromanų. Visą gyvenimą aukos jam geriausius savo bruožus, o jis net nepastebės tos aukos, turės šalia savęs Lilai būdingų jausmų, proto ir išmonės lobį, nežinodamas, ką su juo veikti, ir iššvaistys jį. Aš, pamaniau, nesugebu nieko taip mylėti, net Nino, moku viso labo sėdėti prie knygų. Sekundės

dalelytę išvydau save kaip tą aplamdytą dubenėlį, iš kurio mano sesuo Eliza šėrė kačiuką, kol šis dingo, o dubenėlis liko gulėti laiptinėje tuščias ir dulkinas. Štai tada draskoma baisaus nerimmo įsikalbėjau nuėjusi per toli. Man reikia grįžti atgal, pasakiau sau, reikia elgtis kaip Karmelai, Adai, Džiljolai, net Lilai. Priimti kvartalą, atsikratyti puikybės, išguiti pasipūtimą, liautis žeminti mane mylinčius žmones. Kai Alfonsas su Mariza išsmuko, kad spėtų į susitikimą su Ninu, vengdama mamos apsukau didelį ratą ir nuėjau pas savo vaikiną į terasą.

Buvau per plonai apsirengusi, saulė jau buvo nusileidusi, darėsi šalta. Vos mane išvydęs Antonijus užsidegė cigaretę ir nudavė žiūrintis į jūrą.

– Einam iš čia, – pasakiau.

– Eik su Saratorės sūnum.

– Noriu su tavimi.

– Melagė.

– Kodėl?

– Todėl, kad jei anas būtų tavęs norėjęs, būtum čia mane palikusi net neatsisveikinusi.

Tai buvo tiesa, bet supykau, kad jis šitaip tiesmukai ją išrėžė, nerinkdamas žodžių. Sušnypščiau:

– Jei nesupranti, kaip rizikuoju čia stovėdama, mat dėl tavo kaltės bet kurią akimirką gali ateiti mama ir priskaldyti man antausių, vadinasi, galvoji tik apie save, o ant manęs tau nusispjaut.

Mano žodžiuose jis beveik nepagavo Neapolio tarmės, pastebėjo ilgą sakinį, sudėtingas gramatines konstrukcijas ir prarado kantrybę. Metė šalin cigaretę, vis mažiau valdydamas jėgą griebė man už riešo ir suriko – riksmas strigo gerklėje, – kad jis čia dėl manęs, tik dėl manęs, ir kad tai aš jam liepusi visą laiką būti šalia, tiek bažnyčioje, tiek puotoje, taip, aš, net prisaidkinusi jį, tu pasakei, sušvokštė jis, prisiek, kad niekada manęs nepaliksi vienos, taigi aš pasisiūdinau kostiumą ir dabar esu iki kaklo įsi-

skolinęs poniai Solarai; kad tau įtikčiau, kad padaryčiau, kaip prašei, nė minutėlės nepabuvau su mama ir broliais: ir kokio atlygio už tai sulaukiau – ogi tokio, kad pasielgei su manim kaip su paskutiniu mulkiu, visą laiką prašnekėjai su poeto sūnum, pažeminai mane prieš visus draugus, per tavo apsijuokiau kaip sumautas asilas, nes aš tau – niekas, nes tu labai mokyta, o aš ne, nes aš nieko nesuprantu, kai tu kalbi, tai tiesa, tikra tiesa, kad nesuprantu, bet, po paraliais, Lenučia, pažiūrėk į mane, pažiūrėk man į veidą: manai, gali šokdinti mane pagal savo dūdelę, manai, nesugebu pasakyti užteks, bet klysti, viską žinai, bet nežinai, kad jei dabar išeisi su manim pro tas duris, jei aš tau dabar pasakysiu gerai ir išeisim, bet paskui sužinosiu, kad mokykloje ir dar kažin kur mataisi su tuo šiknium Ninu Saratore, aš tavo užmušiu, Lenučia, užmušiu, todėl gerai pagalvok, dabar pat palik mane, sielojosi jis, palik mane, taip tau bus geriau, bet tuo tarpu žvelgė į mane didžiulėmis paraudusiomis akimis ir tarė žodžius plačiai verdamas burną, rėkė nerėkdamas, išsiplėtusiomis juodutėlėmis šnervėmis, o jo veide atspindėjo tokia kančia, kad pamaniau, galbūt jis iš vidaus save žaloja, nes frazės, šitaip išrėktos gerklėje, krūtinėje, bet neišsprogstančios ore, yra tarytum aštrūs geležies gabalėliai, žeidžiantys jam plaučius ir ryklę.

Man toji agresija kažin kodėl buvo reikalinga. Jo gniaužiamas riešas, baimė, kad primuš, tų skaudžių žodžių lavina galų gale mane paguodė, man pasirodė, kad bent jam esu labai brangi.

– Man skauda, – sušnibždėjau.

Jis pamažu atleido gniaužtą, bet ir toliau spitrijo į mane praverta burna. Suteikti jam svarbos ir galios, įsikibti į jį, mano riešo oda jau buvo pamėlusi.

– Ką nusprendei? – paklausė.

– Noriu būti su tavim, – atsakiau, bet užsiraukusi.

Jis užsičiaupė, akyse jam prisitvenkė ašarų, pažvelgė į jūrą, kad spėtų jas sulaikyti.